

УДК 343.341

Ю. В. Кифлюк
здобувач Університету сучасних знань

ПРЕВЕНТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У ЗАПОБІГАННІ БАНДИТИЗМУ

Соціальна реальність в нашій державі на сьогодні дає поштовх до зростання злочинності. Умови, які сприяють кримінальній агресії – безконтрольність обігу зброї і наркотиків; пропаганда культу насилля, порнографії, проституції.

За даними міжнародних організацій ВООЗ та UNAIDS, тільки ін'єкційних наркоманів в країні близько 425 тисяч, а за підрахунками різних незалежних експертів, в Україні вживають наркотики від 1 до 1,5 мільйона осіб, і їх кількість щорічно збільшується на 8-10%.

За офіційними даними МОЗ, тільки важкі наркотики вживають 550 тисяч чоловік. В Україні наркоманія поширюється з небаченою швидкістю – щорічно число наркоманів збільшується на 10%. І незважаючи на те, що щорічно вмирають від наркотиків до 12 тисяч осіб, кількість наркоманів в Україні зростає. За даними незалежних експертів, від наркоманії і пов'язаних з нею хвороб, таких, як ВІЛ / СНІД, вірусні гепатити, специфічні онкозахворювання, туберкульоз, в Україні помирають до 120 тисяч осіб на рік [1, с. 284].

Проблема безконтрольного обігу зброї і наркотиків; пропаганда культу насилля, порнографії, проституції – постає досить наглядною умовою кримінальної агресії в Україні. Все це є причиною розвитку злочинності та установок на насилля в українському суспільстві, що аж ніяк не сприяє нормальній якості життя людей. В Україні за останні два роки різко – в півтора-два рази – зросла кількість вбивств, грабежів, квартирних крадіжок та викрадень автомобілів вчинених бандформуваннями. Поява цього валу злочинності спровокована зубожінням населення, війною на сході, а також тривалою реформою правоохоронних органів.

Аналіз стану протидії злочинності, проведений Генеральною прокуратурою України, свідчить про низку негативних тенденцій, зокрема збільшення кількості тяжких та особливо тяжких злочинів певних категорій при одночасному зниженні рівня їх розкриття.

Про це йдеться у листі Генеральної прокуратури України від 28 січня 2016 року, адресованому Національній поліції України. У листі зазначається, що нерозкритими залишилися майже 2 тисячі розбійних нападів, понад 15 тисяч грабежів та 200 тисяч крадіжок (з них 17 тисяч – домівок жителів України), вчинених протягом минулого року.

Аналогічні тенденції характеризують стан протидії та розкриття грабежів, розбійних нападів та незаконних заволодінь транспортними засобами.

У 6 регіонах держави кількість нерозкритих розбійних нападів істотно збільшилася: в Тернопільській – у 8, Харківській, Хмельницькій, Херсонській та Черкаській областях – у 3 рази.

Зростання злочинності особливо хвилює експертів через те, що в статистиці за 2015 рік, на відміну від даних за 2013 рік, не враховані окуповані території – Крим і значна частина Донецької та Луганської областей.

Сучасна криміногенна ситуація в країні нагадує дев'яності роки ХХ ст.: закон втратив силу, і люди не несуть відповідальності за вчинене. У Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 26.05.2015 року № 287/2015, констатовано зростання злочинності в Україні, що є складовою актуальних загроз національній безпеці [2].

Високий приріст числа злочинів на нашу думку, можна пояснити ще й тим, що в поліції тепер реєструють усі правопорушення. Це принципова позиція міністерства – не ігнорувати нічого. До введення в дію Кримінального процесуального кодексу правоохоронні органи могли приховувати деякі заяви, а з 2012 року зобов'язані реєструвати всі, навіть дрібні злочини. Це, безумовно, впливає на статистику, але є позитивним моментом. Занадто велике завантаження слідчих, яка впливає як на розкриття, так і на зростання числа правопорушень. Іноді на одного з працівників МВС доводиться до сотні справ. А все тому, що закон змушує навіть дрібні правопорушення розслідувати за тією ж прискіпливою процедурою, що і повноцінні злочини.

У політично-правовій сфері найбільшим криміногенним чинником є корупція. Показовим фактом латентності (прихованості) цього виду злочинів є зареєстрована кількість випадків одержання неправомірної вигоди – у середньому 2500 випадків на рік та давання неправомірної вигоди – у середньому 412 зареєстрованих заяв на рік. Водночас, за даними різних соціологічних опитувань, до 60% громадян України регулярно стикаються з проявами корупції. У світовому Індексі сприйняття корупції (СРІ) за 2016 рік Україна отримала 29 балів зі 100 можливих. Це на 2 бали більше, ніж у 2015 році, але недостатньо для країни, влада якої назвала боротьбу з корупцією головним пріоритетом. Покращенню нашої позиції у світовому рейтингу сприяло просування антикорупційної реформи, проте відсутність дієвої судової системи та фактична безкарність

корупціонерів не дає Україні зробити потужний ривок уперед і подолати 30-бальний бар'єр, що зветься «ганьбою для нації».

На нашу думку, в країні почастишали крадіжки, грабежі та інше: через низьку якість роботи правоохоронців. З правоохоронних органів пішли досвідчені кадри, втрачено багато методів детективної роботи. Щодо сучасної реформи правоохоронних органів, то вона містить численні недоліки пов'язані із відсутністю положень щодо того, як забезпечити поліцію від політичного впливу, положень підзвітності та співпраці, а також жодних обов'язкових процедур зворотного впливу громадськості на функціонування окремих аспектів МВС. Однак, національне кримінальне право еволюціонує, оскільки змінюється злочинність [3, с. 271].

Саме тому можна зробити висновок про те, що запобігання бандитизму не зводиться лише до діяльності правоохоронних органів; воно є глибшим за змістом та має взаємопов'язані напрями, що обумовлюють різноманітність способів, методів та заходів запобігання організованій бандитизму.

Так, на думку Н.Є. Міняйла, у сфері протидії організованій злочинності можна виокремити два основні підходи – традиційний і нетрадиційний. Перший (традиційний) пов'язаний, насамперед, з належним функціонуванням системи кримінальної юстиції охоплює діяльність з розробки:

1) незалежного кримінального законодавства, особливо щодо відмивання брудних грошей і конфіскації злочинно отриманих коштів;

2) процесуального законодавства, передусім того, яке стосується співпраці у сфері правової допомоги (наприклад, співробітництва в рамках Євроюсту);

3) засобів й ресурсів, що дозволяють правильно здійснювати розслідування по цій категорії справ (спеціалізовані центральні агентства боротьби з небезпечними організованими угрупованнями) [4, с. 145].

Другий (нетрадиційний) охоплює запобіжну діяльність і включає різного роду підходи на рівні громади (надання громадянам інформації щодо різних збитків і ризиків, що тягне за собою бандитизм, упровадження гарячих ліній; участь у роботі різних громадських організацій), а також регуляторну політику [5, с.177].

З цього приводу варто зазначити, що до цього часу більшість європейських держав дотримується традиційного підходу у боротьбі з бандитизмом за допомогою органів, що входять до системи кримінальної юстиції.

У зв'язку з тим, що протидії бандитизму у розвинутих країнах світу надається важливе значення, виникає необхідність впровадження їх позитивного досвіду і в Україні.

Зазначимо, що згідно з визначенням Ради ЄС від 28 травня 2001 р., запобігання – це діяльність,

що охоплює всі заходи, які сприяють скороченню злочинів, а також зменшенню відчуття небезпеки у громадян як кількісно, так і якісно безпосередньо за допомогою утримання від злочинних дій або через політику і втручання, спрямовані на зменшення можливостей для вчинення злочинів, а також через впливи на причини злочинності. Виокремлюючи напрями запобігання організованій злочинності О.Ю. Шостко зазначає, що головними напрямками є соціальне запобігання, реабілітаційний підхід, ситуаційне запобігання, стратегії правоохоронних органів, спрямовані на своєчасне виявлення і покарання злочинців [5, с. 199].

Сучасний стан розслідування злочинів і справедливе покарання злочинців, як і боротьба з правопорушеннями загалом, спрямовані на виконання загальнопрофілактичної функції. Разом з тим, органи досудового розслідування під час виконання своїх функцій зобов'язані здійснювати також індивідуальну профілактичну роботу.

Форми профілактичної діяльності різняться за етапами розслідування злочинів. Під час відкриття кримінального провадження слідчий виконує профілактичну роботу за відсутності процесуальних засобів: за допомогою бесід, усних попереджень.

Основна робота з профілактики здійснюється на наступному етапі розслідування, коли зібрано достатні дані про обставини злочину та його суб'єкта, досліджено механізм злочину і встановлено його причини та умови.

Зазначимо, що профілактична діяльність неможлива без кримінологічних досліджень, за допомогою яких вивчаються стан і тенденції злочинності, причини й умови, що впливають на її територіальні особливості, конкретизуються завдання й об'єкти профілактики, основні напрями та засоби запобіжного впливу, перелік суб'єктів. У цьому виявляється принцип наукової обґрунтованості.

КПК України в своєму змісті не передбачає обов'язку сторони обвинувачення по встановленню причин та умов, що сприяли вчиненню злочину [6]. За відсутності останнього, вивчити стан і тенденції злочинності, причини й умови, що впливають на її територіальні особливості, а значить ефективно здійснювати профілактичну діяльність злочинів – не можливо, що в кінцевому наслідку може призвести до зростання рівня злочинності. Саме тому у законі України «Про Національну поліцію» детально прописані профілактичні повноваження поліцейських.

Так, до основних завдань слідчих входить запобігання правопорушенням та їх припинення. Відповідно до відомими та підзаконних нормативних актів вони:

1) здійснює превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень;

2) виявляє причини та умови, що сприяють вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, вживає у межах своєї компетенції заходів для їх усунення;

3) вживає заходів з метою виявлення кримінальних, адміністративних правопорушень; припиняє виявлені кримінальні та адміністративні правопорушення;

4) вживає заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю фізичних осіб і публічній безпеці, що виникли внаслідок учинення кримінального, адміністративного правопорушення;

5) здійснює своєчасне реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події;

6) здійснює досудове розслідування кримінальних правопорушень у межах визначеної підслідності тощо [7].

Важливу роль відіграє профілактика бандитизму, яку здійснюють оперативні підрозділи. Ефективність запобігання загальнокримінальній злочинності оперативними підрозділами визначальним чином залежить від наявності надійних джерел оперативної інформації про злочини, що задумуються чи готуються. Слід відмітити, що на даний час у науці відсутнє чітке визначення джерел оперативно-розшукової інформації.

З позиції оперативного працівника всі джерела інформації можна поділити на три групи:

- люди (громадяни, посадові особи, негласні штатні та позаштатні працівники: офіцери-нелегали, агенти, інформатори тощо);

- технічні носії (відеозаписи, фотографії, фонограми тощо);

- документальні джерела (засоби масової інформації, Інтернет та інші комп'ютерні мережі, офіційні документи юридичних осіб, угоди, особиста листування тощо). Звісно, основним джерелом оперативно-розшукової інформації залишаються люди, насамперед, негласні штатні та позаштатні працівники. Законодавець надає оперативним підрозділам достатньо широкі повноваження, закріплюючи їх правовстановлювати конфіденційне співробітництво з особами на засадах добровільності.

Діяльність оперативних підрозділів щодо підбору, придбання і використанню джерел оперативної інформації має вирішальне практичне значення для запобігання бандитизму, оскільки саме за допомогою використання негласних співробітників можна заздалегідь отримати інформацію про цей злочин, що задумується чи готується і вжити превентивних заходів. Проте, для того, щоб вчасно та правильно підібрати джерело оперативно значимої інформації оперативний працівник повинен володіти інформацією про оперативну обстановку, здійснити її аналіз та оцінку. Разом з тим, значна частина оперативної інформації, що надходить від джерел, не може бути використана

негайно і зберігається до моменту її використання в оперативно-розшукових справах, матеріалах попередньої оперативної перевірки, оперативних обліках тощо. А зважаючи на рівень інформатизації та автоматизації усіх без винятку сфер суспільного життя, зробити все вищевказане без застосування сучасних інформаційних технологій практично неможливо. Це відноситься й щодо застосування технічних носіїв оперативної інформації, а також документальних джерел, використання яких підрозділами карного розшуку (особливо засобів масової інформації та мережі Інтернет) сьогодні перебуває тільки на етапі становлення. Правильно організоване інформаційно-аналітичне забезпечення запобігання бандитизму дозволяє підвищити ефективність превентивної діяльності оперативних підрозділів [8, с. 103-106].

Література

1. Криминологія : учебник / под ред. Б. В. Коробейникова, Н. Ф. Кузнецовой, Джужа О.М., Г. М. Миньковского. М. : Юрид. лит., 1988. 384 с.
2. [Про Стратегію національної безпеки України: указ Президента України від № 287/2015 від 26.05.2015 року // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2015. № 227.
3. Іванов Ю.Ф., Джужа О.М. Криминологія: навчальний посібник / Ю.Ф.Іванов, МОН. 2-е вид., перероблено та доповнено. Київ: Паливода А.В., 2016. 292 с.
4. Міняйло Н. Є. Зарубіжний досвід запобігання організованій злочинності // Науковий вісник Чернівецького університету. 2013. Вип. 660. С. 144–149.
5. Шостко О. Ю. Європейський досвід запобігання організованій злочинності: теоретичні питання // Право України. 2010. № 2. С. 198–203.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI / База даних «Законодавство України» / ВР України URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651%D0%B017/print1329932-924471646> (дата звернення: 25.05.2017).
7. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 80-VIII / База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (Дата звернення 04.05.2017).
8. Михайличенко А. Шляхи удосконалення діяльності правоохоронних органів щодо попередження загальнокримінальної злочинності з використанням сучасних технологій попередження злочинів суб'єктами оперативно-розшукової діяльності // Матеріали науково-практичної конференції (Харків, 17 грудня 2010 р.). С. 103–106.

Анотація

Кифлюк Ю. В. Превентивна діяльність правоохоронних органів у запобіганні бандитизму. – Стаття.

В даній статті характеризується криміногенна ситуація, що склалася в Україні, яка створює серйозну загрозу становленню та розвитку суверенної держави, зазначається, що одним з чинників, що її обумовлюють, є наявність такого негативного соціального явища, як організована злочинність в усіх формах її прояву та бандитизму зокрема. Незважаючи на стабільну тенденцію до поступового зменшення кількості кримінальних правопорушень цього виду, бандитизм

залишається одним із найбільш небезпечних видів організованої злочинності який потребує посилити превентивну діяльність правоохоронних органів.

Ключові слова: превентивна діяльність, правоохоронні органи, бандитизм, організована злочинність.

Аннотация

Кифлюк Ю. В. Превентивная деятельность правоохранительных органов в предупреждении бандитизма. – Статья.

В данной статье характеризуется криминогенная ситуация, сложившаяся в Украине, которая создает серьезную угрозу становлению и развитию суверенного государства, отмечается, что одним из факторов, ее обуславливающих, является наличие такого негативного социального явления, как организованная преступность во всех формах ее проявления и бандитизма в частности. Несмотря на стабильную тенденцию к уменьшению количества уголовных преступлений данного вида, бандитизм остается одним из самых опасных видов организованной преступности, требую-

щим усиления превентивной деятельности правоохранительных органов.

Ключевые слова: превентивная деятельность, правоохранительные органы, бандитизм, организованная преступность.

Summary

Kyfliuk Yu. V. Preventive action by law enforcement agencies in preventing banditry. – Article.

This article characterizes the criminogenic situation in Ukraine, which poses a serious threat to the formation and development of a sovereign state, states that one of the factors causing it is the presence of such a negative social phenomenon as organized crime in all its forms, display and banditry in particular. Despite the steady trend towards a gradual decrease in the number of criminal offenses of this type, banditry remains one of the most dangerous types of organized crime that needs to be strengthened by preventive law enforcement.

Key words: preventive activity, law enforcement, banditry, organized crime.